прав, які не підлягають обмеженню за жодних обставин [2], тим самим встановлюючи матеріальні межі безпекової доцільності.

Така конституційна конструкція вказує на те, що навіть у ситуаціях екзистенційної загрози держава не наділяється необмеженими повноваженнями, а національна безпека не розглядається як підстава для повного відступу від антропоцентричної логіки правового порядку. У доктринальному вимірі наведене підтверджує тезу про те, що обмеження людських прав у безпековому контексті мають винятковий, тимчасовий і чітко окреслений характер, а сама ідея воєнного стану не скасовує пріоритету людської гідності, а лише модифікує форми її правового захисту.

Додатково у цьому контексті показовим є звернення до ст. 15 Європейської конвенції з прав людини, яка допускає відступ держав від окремих зобов'язань за Конвенцією у разі війни або іншої надзвичайної загрози життю нації [3]. Водночас ця норма не лише легітимує тимчасові обмеження, а й встановлює жорсткі доктринальні рамки їх допустимості, закріплюючи перелік прав, від яких відступ є неможливим, а також вимогу суворої зумовленості таких заходів реальною необхідністю.

Таким чином, конвенційна модель підтверджує, що навіть у надзвичайних безпекових умовах держава зберігає статус суб'єкта, пов'язаного правом, а національна безпека не трансформується на автономну підставу для довільного звуження людських прав. У доктринальному вимірі наведене підсилює аргумент про те, що співвідношення національної безпеки та людських прав ґрунтується не на логіці взаємного виключення, а на концепції правових меж і контрольованої дерогації, сумісної з фундаментальними засадами демократичної держави.

Отже, доктринальний аналіз свідчить, що національна безпека та людські права не перебувають у відносинах автоматичної конфронтації, однак між ними об'єктивно існує зона концептуальної несумісності, зумовлена різною ціннісною орієнтацією цих концептів. Людські права виконують функцію нормативної межі безпекової політики, запобігаючи трансформації державної необхідності на інструмент легітимації свавілля. Конституційна та конвенційна моделі дерогації підтверджують, що навіть в умовах воєнного стану держава залишається пов'язаною правом, а допустимість обмежень визначається критеріями винятковості, пропорційності та необхідності. Таким чином, гармонія між національною безпекою та людськими правами можлива лише за умови визнання пріоритету людської гідності як фундаментальної засади демократичного правового порядку.

1. Кучук, А. Прийняття Загальної декларації прав людини: історичний аспект. *Консенсус*. 2021. №1. С. 106-114. URL : https://doi.org/10.31110/consensus/2021-01/106-114.

2. Конституція України від 28 червня 1996 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.

3. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (з протоколами) (Європейська конвенція з прав людини). URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text.

Борис ЛОГВИНЕНКО
професор кафедри
адміністративного права і процесу
Дніпровського державного
університету внутрішніх справ
(м. Дніпро, Україна),
доктор юридичних наук, професор

ОКРЕМІ НЕДОЛІКИ ВІТЧИЗНЯНОГО АНТИДИСКРИМІНАЦІЙНОГО ЗАКОНОДАВСТВА

Згідно зі статтею 21 Конституції України, усі люди є вільні і рівні у своїй гідності та правах. Права і свободи людини є невідчужуваними та непорушними.

Так само стаття 24 закріплює, що громадяни мають рівні конституційні права і свободи та є рівними перед законом. Не може бути привілеїв чи обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками [1].

Деталізовані у вітчизняному законодавстві відповідні конституційні положення

мають створити ефективну систему норм, спрямованих на запобігання та протидію будь-яким проявам дискримінації, утвердження рівності конституційних прав і свобод громадян. Про важливість ефективного правового регулювання у сфері запобігання та протидії дискримінації може свідчити також те, що остання тісно пов'язана із гендерною проблематикою, домашнім насильством, насильством за ознакою статі, торгівлею людьми, а також загальним станом захисту прав і свобод людини та громадянина у державі. Відповідно, дієвість вітчизняного антидискримінаційного законодавства має значення як для усіх сфер суспільного життя, так і для успішної реалізації Україною євроінтеграційних прагнень.

Однак, реальний стан справ щодо запобігання та протидії дискримінації не дозволяє вести мову про відсутність проблемних моментів. Саме цим обумовлена актуальність дослідження, присвяченого окремим недолікам вітчизняного антидискримінаційного законодавства.

Насамперед слід розпочати з того, що у вітчизняному законодавстві є три ключових нормативно-правові акти. До таких ми віднесли Закони України: «Про запобігання та протидію домашньому насильству» від 07.12.2017 № 2229-VIII; «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні» від 06.09.2012 № 5207-VI; «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» від 08.09.2005 № 2866-IV.

Наразі Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» від 07.12.2017 № 2229-VIII був оновлений у відповідності до вдосконалення механізму запобігання та протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі. Примітно, що в п. 5) ч. 1 ст. 1 цього закону закріплено, що запобігання домашньому насильству становить собою систему заходів, що здійснюються в тому числі для викорінення дискримінаційних уявлень про соціальні ролі та обов'язки жінок і чоловіків, а також будь-яких звичаїв і традицій, що на них ґрунтуються [2].

До того ж, в Україні досі залишається «консервативним» погляд на форми домашнього насильства, перелік яких є значно вужчим за сучасні тенденції. Приміром, в США у штаті Аризона виокремлюються наступні види домашнього насильства: 1) контроль; 2) фізичне насильство; 3) сексуальне насильство; 4) емоційне насильство та залякування; 5) ізоляція; 6) вербальне насильство, зокрема, примус, погрози та звинувачення; 7) використання чоловічих привілеїв; 8) економічне насильство. Також, у штаті Філадельфія окремими формами домашнього насильства є технологічне насильство та насильство за міграційним статусом. Перше з них полягає у використанні сучасних технологій для контролю та стеження за партнером. До його проявів належить злам електронної пошти та особистих аккаунтів партнера, використання пристроїв відстеження, моніторинг спілкування через соціальні мережі, вимагання паролів тощо. Натомість насильство за міграційним статусом може бути застосоване до партнерів-мігрантів та проявлятися у знищенні міграційних документів, обмеженні партнера у вивченні державної мови, погрозі депортації та інших подібних діях [3, с. 120].

Зокрема, у Законі України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» від 08.09.2005 № 2866-IV одним із основних термінів є «дискримінація за ознакою статі» [4], що безумовно є позитивним для уявленню про сутність проблеми рівності жінок та чоловіків в Україні.

Однак Розділ VI цього закону «Відповідальність за порушення законодавства України про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» виглядає надто декларативним та не містить дієвих санкцій за порушення відповідних норм. Крім цього недостатньо уваги приділено забезпеченню інтегрованого балансу між роботою та особистим життям у частині рівнозначного залучення батьків до виховання дітей, трудовій діяльності тощо.

Переходячи до Закону України «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні» від 06.09.2012 № 5207-VI також слід схвально відгукнутися про його актуальність для вітчизняної системи права.

Проте, як і у випадку з попередньо розглянутим законодавчим актом, можна констатувати «розмитість» заходів відповідальності за порушення законодавства про запобігання та протидію дискримінації. Зокрема, у попередніх дослідженнях нами наголошувалось на тому, що адміністративна відповідальність за порушення законодавства у сфері запобігання та протидії дискримінації в Україні хоча і передбачена ст. 16 цього закону, але фактично її не існує, адже окремі законопроєкти для усунення цієї прогалини так і не були прийняті [5, с. 89].

Так само слід звернути увагу на те, що прикінцевими положеннями до Закону

України «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні» передбачалося доповнення ч. 1 ст. 5 Закону України «Про судовий збір» від 08.07.2011 № 3674-VI положеннями, згідно з якими судовий збір не буде справлятися з позивачів за подання позовів щодо спорів, пов'язаних із дискримінацією. Відповідні новели мали бути прийняті протягом трьох місяців з дня набрання чинності цим Законом. Водночас, станом на 2026 такі зміни досі не знайшли свого нормативного закріплення.

Викладене нами вище дозволяє констатувати, вітчизняне антидискримінаційне законодавство містить низку недоліків, які стосуються «застарілості їхнього духу». Очевидно, для виправлення ситуації, що склалася на сьогодні, необхідно ефективніше впроваджувати позитивні зарубіжні практики і стандарти, що має поліпшити загальний стан захисту прав і свобод людини та громадянина в Україні.

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text.

2. Про запобігання та протидію домашньому насильству: Закон України від 07.12.2017 № 2229-VIII. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#Text.

3. Логвиненко Б. О. До проблеми класифікації форм домашнього насильства. Актуальні проблеми запобігання та протидії домашньому насильству: матеріали регіон. наук.-практ. семінару (м. Дніпро, 5 грудня 2023 р.). Дніпро : ДДУВС, 2023. С. 118-121.

4. Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків: Закон України від 08.09.2005 № 2866-IV. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2866-15#Text.

5. Науково-практичний коментар до Закону України «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні» / Борис Логвиненко, Наталія Уварова. Київ : Видавничий дім «Кондор», 2024. 108 с.

6. Про судовий збір: Закон України від 08.07.2011 № 3674-VI. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3674-17#Text.

Руслана МАКСАКОВА
в.о. завідувача
кафедри конституційного,
адміністративного та трудового права
Національного університету
«Запорізька політехніка»
(м. Запоріжжя, Україна),
доктор юридичних наук, професор

КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ В ПОВОЄННІЙ УКРАЇНІ

Воєнно-політичні події 2014–2024 років, включаючи повномасштабну збройну агресію Російської Федерації проти України у 2022 році, фактично виступили перевіркою на функціональну стійкість конституційної моделі забезпечення національної безпеки. Особливе значення в цьому контексті мало введення правового режиму воєнного стану 24 лютого 2022 року указом Президента України, виданим на підставі пропозиції Ради національної безпеки і оборони України (далі – РНБО) та затвердженим Верховною Радою України. Надалі строк дії воєнного стану неодноразово продовжувався у передбаченому Конституцією та законом порядку.

Фактична тривалість дії цього правового режиму призвела до трансформації надзвичайного заходу тимчасового характеру у довготривалий режим функціонування публічної влади. У зв'язку з цим актуалізувалася проблема тривалої відсутності можливості проведення виборів, а також забезпечення безперервності діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування.

Попередній досвід застосування воєнного стану в Україні мав місце у 2018 році, коли він був уведений на обмеженій території та на визначений строк і також затверджений законом України. Навіть такий локалізований за просторовими і часовими параметрами режим продемонстрував необхідність нормативно визначених процедур повернення до звичайного конституційного порядку здійснення публічної влади та відновлення регулярних періодичних виборів.

Повоєнний період ставить перед державою подвійне завдання. З одного боку, вона